

Online vriendschappen

de relatie tussen online activiteiten en het welbevinden van dove en slechthorende jongeren en jongvolwassenen

HELEN BLOM, MARC MARSCHARK, MATHIJS VERVLOED EN HARRY KNOORS

Veel is nog onbekend over de activiteiten van dove en slechthorende jongeren op het Internet, hoe de kwaliteit van hun online vriendschappen is en wat de relatie is met hun welbevinden. Om hier verandering in te brengen hebben Helen Blom en collega's onderzoek uitgevoerd naar online en offline vriendschappen bij doven en slechthorenden in twee leeftijdsfases: de adolescentie en de jongvolwassenheid. Een groot deel van het onderzoek is zowel in Nederland als in de Verenigde Staten uitgevoerd. In dit artikel worden de gegevens over de situatie in ons land beschreven.

Inleiding

Het hebben van vrienden is belangrijk voor de sociaal-emotionele en cognitieve ontwikkeling van kinderen. Kinderen die niet geaccepteerd worden, zetten zich minder goed in op school en lopen meer kans op de ontwikkeling van bijvoorbeeld gedragsproblemen of depressiviteit. De huidige generatie jongeren is opgegroeid in een tijdperk waarin de computer en het internet centraal staan. Na schooltijd samen met een vriend of vriendin een computerspel spelen of alleen thuis met een vriend of vriendin via Facebook praten is een normale vrijetijdsbesteding geworden. Chat rooms en Sociale Netwerk Sites zoals Facebook en Twitter worden tegenwoordig gezien als alternatieve sociale omgevingen voor voornamelijk jongeren. Sommige studies laten zien dat meer gebruik van het internet gerelateerd is aan meer eenzaamheid en depressiviteit, maar er zijn ook studies die dit effect niet vinden. Valkenburg en Peter (2007) tonen zelfs een omgekeerd effect: adolescenten die meer gebruik maken van internet communicatie met hun vrienden brengen meer offline tijd met ze door en hebben een hogere kwaliteit van de

vriendschappen die indirect gerelateerd is aan een hogere mate van welbevinden onder deze jongeren.

Sociale contacten van dove en slechthorende jongeren en jongvolwassenen

Over het algemeen hebben dove en slechthorende jongeren moeite met het onderhouden van sociale contacten met leeftijdsgenoten, zeker als het horende leeftijdsgenoten betreft. Dit komt onder andere door de communicatieproblemen die zij ervaren: misverstanden ontstaan snel en het onbegrip en ongeduld van de horende gesprekspartner dragen bij aan de inspannende uitdaging van dove en slechthorende jongeren om gesprekken aan te gaan met anderen (Martin & Bat-Chava, 2003). Mede als gevolg hiervan laten dove en slechthorende jongeren minder goed ontwikkelde sociale vaardigheden zien en lukt het hun minder goed dan horende leeftijdsgenoten om vrienden te krijgen en te behouden.

Omdat het voor dove en slechthorende jongeren moeilijk is om real-life gesprekken te volgen, zou het kunnen zijn

Foto: Folke van Saane

dat de online omgeving voor hun uitkomst biedt en misschien zelfs een positief effect heeft op hun vriendschappen. Door Barak en Sadovsky (2008) werd gesuggereerd dat het gebruik van internet voor sociale contacten voor doven en slechthorenden waardevol kan zijn, omdat dit een alternatief biedt voor communicatie door middel van luisteren en praten wat voor hun lastig is. Daarnaast zou dit de stress en het ongemak bij de dove/slechthorende persoon verminderen. Hun onderzoek liet zien dat dove adolescenten in Israël meer gemotiveerd waren om het internet te gebruiken en dit ook intensiever deden dan hun horende leeftijdsgenoten. De dove adolescenten in dit onderzoek hadden over het algemeen een lagere mate van welbevinden dan horende adolescenten, maar de dove jongeren die het internet meer intensief gebruikten, hadden een mate van welbevinden vergelijkbaar met de horende adolescenten.

Veel is nog onbekend over de activiteiten van dove en slechthorende jongeren op het internet, hoe de kwaliteit van hun online vriendschappen is en wat de relatie is met hun welbevinden. Om hier verandering in te brengen

hebben we onderzoek uitgevoerd naar online en offline vriendschappen bij doven en slechthorenden in twee leeftijdsfasen: de adolescentie en de jongvolwassenheid. Een groot deel van het onderzoek is zowel in Nederland als in de Verenigde Staten uitgevoerd. Hier rapporteren we gegevens over de situatie in ons land, voor een vergelijking met de Verenigde Staten verwijzen we naar Blom, Marschark, Vervloed en Knoors (2014).

Dove en slechthorende jongvolwassenen online: het onderzoek

Aan ons onderzoek namen allereerst 47 dove en slechthorende en 53 horende jongvolwassenen deel (zie Tabel 1). Zij waren op het moment van onderzoek tussen de 18 en 26 jaar oud. Van de jongeren die niet goed horen beschreef 54% zichzelf als doof en 46% zich als slechthorend. Binnen deze groep gaf 51% aan dat zij communiceerden door te praten, 15% met behulp van gebaren en 15% maakte gebruik van beide communicatiemiddelen. Het overige percentage (19%) vulden 'anders' in. Hierbij gaven sommi-

Tabel 1. Deelnemers (n = 100)

	D/SH	H	Totaal
Geslacht			
Man	13	10	23 (23%)
Vrouw	34	43	77 (77%)
Leeftijd in jaren			
Gemiddeld	21,0	21,83	21,42
Standaard deviatie	2,52	1,97	2,28
Schooltype			
Voortgezet regulier	4	9	13 (13%)
Voortgezet speciaal	13	-	13 (13%)
MBO/HBO	13	4	17 (17%)
Universiteit	17	40	57 (57%)
Gehoorschulp			
Gehoorapparaat tweezijdig	15	-	15
Gehoorapparaat eenzijdig	9	-	9
CI tweezijdig	1	-	1
CI eenzijdig	8	-	8
CI en gehoorapparaat	4	-	4
Niets	10	-	10

Foto: Fokke van Saene

gen aan dat zij gebruik maakten van beide communicatiemiddelen, maar dat het afhankelijk was van de communicatiepartner of dat zij Nederlands met Gebaren gebruikten. Onze vraagstelling was met wat voor activiteiten dove en slechthorende jongvolwassenen online bezig zijn, hoe de kwaliteit van hun online, gemixte en offline vriendschappen is en wat de relatie daarvan is met hun welbevinden. De jongvolwassenen vulden een online vragenlijst in. Het eerste gedeelte van de vragenlijst was gericht op de online activiteiten van de betrokkenen. De jongvolwassenen werd gevraagd naar de frequentie van hun online activiteiten, of ze een profiel hadden op een Sociaal Netwerk Site en, als dit het geval was, waarom ze een profiel hadden. Jongvolwassenen die aangaven geen profiel te hebben werd gevraagd hoe ze dat vonden en of ze wel andermans profielen bezochten.

In het tweede gedeelte van de vragenlijst werden vragen gesteld over de online, gemixte en offline vriendschappen van jongvolwassenen. Er werd ze gevraagd of ze een vriend of vriendin hadden die ze alleen online hadden ontmoet en met wie ze ook uitsluitend via internet spraken. Indien dat het geval was, werden er vragen gesteld over deze vriend of vriendin en over de kwaliteit van de vriendschap. De kwaliteit van de vriendschap werd gemeten met items van de vragenlijst van Parks en Floyd (1996), waarbij een hogere score op de lijst is gerelateerd aan een hogere kwaliteit van de vriendschap. Jongvolwassenen met een hoge vriendschapskwaliteit kunnen hun vriend of vriendin bijvoorbeeld vertrouwen, denken dat hun vriendschap langdurig is en kunnen bij elkaars berichten tussen de regels doorlezen om te zien wat de ander echt denkt. Dezelfde vragen werden gesteld over een gemixte (iemand die ze op internet, maar ook in het echt spreken) en een offline vriend of vriendin (iemand die ze alleen buiten het internet om spreken).

Daarnaast werd aan de jongeren bij ieder vriendschapstype gevraagd op welke wijze en in welke mate zij de computer met hun vriend of vriendin gebruiken. Bijvoorbeeld door via het internet samen te chatten, maar ook door met een offline vriend samen achter de computer huiswerk te maken of een spelletje te doen.

Het laatste gedeelte van de vragenlijst bevatte vragen over het welbevinden van de jongvolwassenen. Er werden vragen gesteld over hoe tevreden ze zijn met hun leven (Diener et al., 1985) en hoe eenzaam zij zich voelen (De Jong-Gierveld, 2006).

Online en offline vriendschappen jongvolwassenen: de resultaten

Allereerst hebben we gekeken of er verschillen zijn tussen dove of slechthorende en horende jongvolwassenen wat betreft hun online activiteiten, hun motieven om een

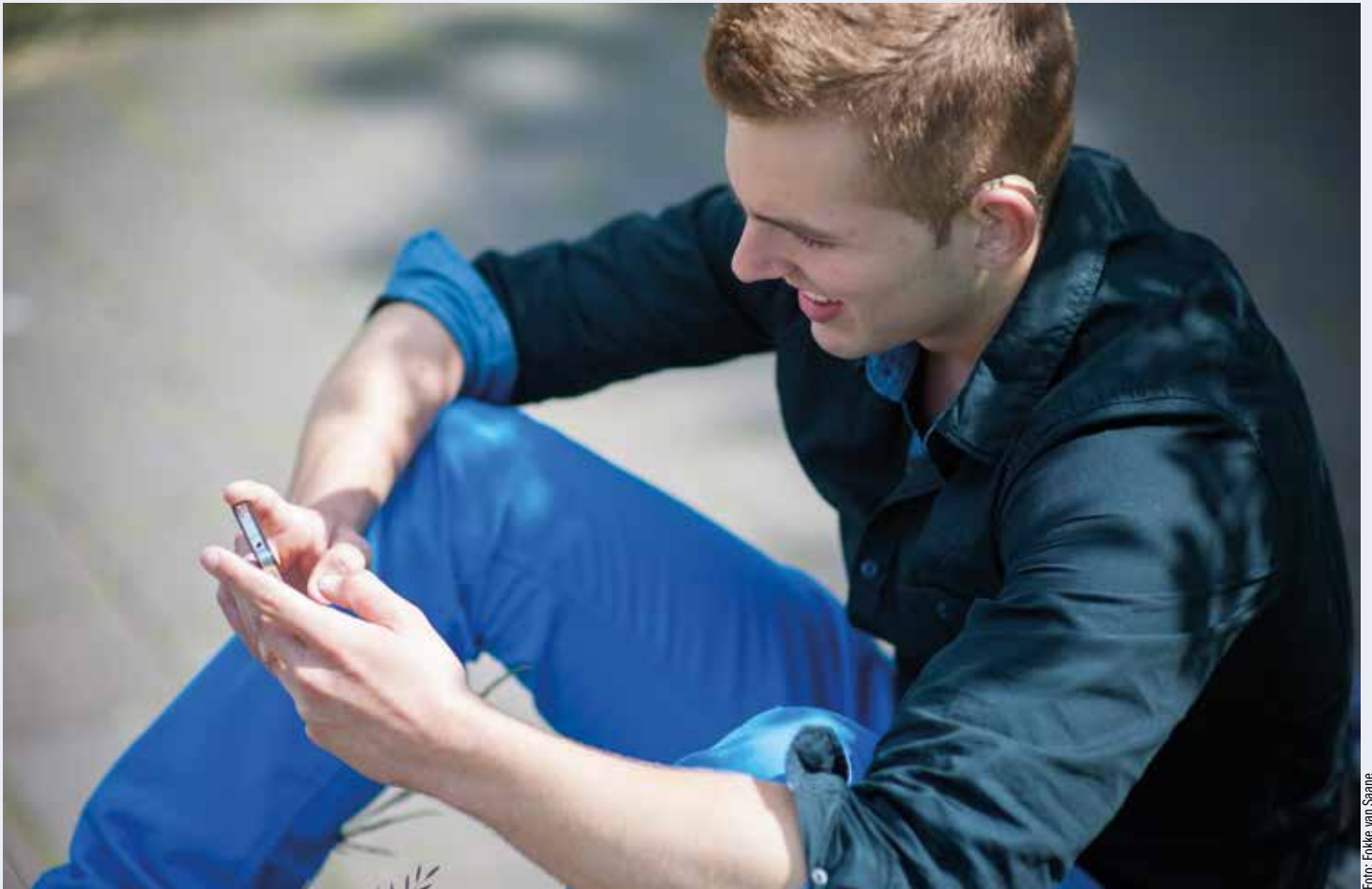

Foto: Fotke van Saane

profiel op een Sociaal Netwerk Site te hebben, de kwaliteit van hun vriendschappen en de mate van hun welbevinden. Er bleken geen verschillen in hoe vaak en hoelang de jongvolwassenen online zijn, of ze gebruik maken van chatten, of en hoeveel Sociaal Netwerk profielen ze hebben en hoe vaak ze deze bezoeken. Dove en slechthorende jongeren gebruiken wel vaker de computer met een offline vriend of vriendin dan horende leeftijdsgenoten, om bijvoorbeeld samen huiswerk te maken of een spelletje te spelen achter de computer. Er is echter geen verschil in computergebruik met een online of gemixte vriend. Er blijken verschillen tussen horende en dove en slechthorende jongvolwassenen in de motieven om een profiel op een Sociaal Netwerk Site te hebben. Het in contact blijven met vrienden en familie is voor dove en slechthorende jongeren eerder een reden om een profiel aan te maken dan voor horende jongeren. Horende jongeren willen vaker dan dove en slechthorende jongeren een profiel hebben om privé berichten te lezen en op andermans profielen te reageren. Het meest voorkomende vriendschapstype (de deelnemers

mochten meerdere keuzes maken) in de totale onderzoeksgroep is de gemixte vriendschap ($n = 87$), gevolgd door de offline vriendschap ($n = 43$). De online vriendschap ($n = 22$) komt het minst voor onder deze jongvolwassenen. De kwaliteit van online vriendschap wordt over het algemeen door de jongvolwassenen als lager beoordeeld dan de kwaliteit van de gemixte vriendschap. De kwaliteit van de offline vriendschap verschilde niet van de andere twee vriendschapstypen. Binnen de groep horende jongvolwassenen verschilt de kwaliteit van alle drie vriendschapstypen niet van elkaar, de online vriendschapskwaliteit was niet perse slechter. Bij dove en slechthorende jongvolwassenen wordt de kwaliteit van de online vriendschap juist wel als lager beoordeeld dan de kwaliteit van de gemixte vriendschap. Ook keken we naar ieder vriendschapstype apart: zijn er verschillen tussen horende en dove en slechthorende jongvolwassenen voor wat betreft de vriendschapskwaliteit? Dit bleek opvallend genoeg niet het geval te zijn: de online, gemixte en offline vriendschappen van horende jongvolwassenen zijn niet van een hogere kwaliteit dan de vriendschappen van dove en slechthorende jongvolwassenen. Dit

gold ook voor het welbevinden: dove en slechthorende jongvolwassenen zijn niet eenzamer of minder tevreden over hun leven dan horende jongvolwassenen. Vervolgens hebben we gekeken of het gebruik van de computer met een online, gemixte of offline vriend gerelateerd was aan de vriendschapskwaliteit. Niet zo verrassend blijkt er een positief effect uit te gaan van het gebruik van de computer met een online vriend op de kwaliteit van deze vriendschap. Echter, ook het gebruik van de computer met een offline vriend om bijvoorbeeld samen huiswerk te maken of een spelletje te spelen, is positief gerelateerd aan de kwaliteit van de vriendschap. Dit geldt voor zowel dove en slechthorende als horende jongvolwassenen. Computergebruik met een gemixte vriend is niet gerelateerd aan deze vriendschapskwaliteit. Tot slot is gekeken naar de relatie tussen de vriendschapskwaliteit en het welbevinden van de jongvolwassenen. Het blijkt dat de kwaliteit van de online vriendschap niet gerelateerd is aan gevoelens van eenzaamheid en tevredenheid over het leven. De gemixte vriendschapskwaliteit is daarentegen wel gerelateerd aan de tevredenheid over het leven dat geleid wordt, maar dit is alleen het geval

wanneer de jongvolwassene 23 jaar of ouder is. Dan is het hebben van een goede vriend met wie je online en offline (gemixt) contact hebt gerelateerd aan een hogere mate van tevredenheid met je leven. De kwaliteit van de gemixte vriendschap hangt echter niet samen met de mate van eenzaamheid. De kwaliteit van de offline vriendschap is ook gerelateerd aan de mate van tevredenheid met je leven. Jongvolwassenen met een hoge offline vriendschapskwaliteit zijn meer tevreden met hun leven. De mate van offline vriendschapskwaliteit hangt niet samen met gevoelens van eenzaamheid.

DOVE EN SLECHTHORENDE JONGVOLWASSENEN IN NEDERLAND HEBBEN KWALITATIEF EVEN GOEDE VRIENDSCHAPPEN ALS HORENDE LEEFTIJDGENOTEN

Foto: Folke van Saane

Online en offline vriendschappen jongvolwassenen: conclusies

Het belangrijkste verschil in motieven om überhaupt een profiel op een Sociaal Netwerk Site te hebben is het motief om in contact te blijven met vrienden en familie. Dove en slechthorende jongvolwassenen maken om die reden vaker een profiel aan dan horende jongvolwassenen. Voor horende jongvolwassenen is het gebruik van de telefoon makkelijker om contacten te onderhouden met anderen, terwijl dove en slechthorende jongvolwassenen hiervoor eerder het internet op gaan.

Dove en slechthorende jongvolwassenen zitten vaker dan horende jongvolwassenen achter de computer met een vriend met wie ze geen online contacten onderhouden, bijvoorbeeld om huiswerk samen te maken of een spelletje te doen. In deze studie is niet onderzocht waarom dit het geval is. Een mogelijke verklaring is dat dove en slechthorende jongeren dit een rustige en comfortabele omgeving vinden waarbinnen zij makkelijker kunnen communiceren met hun vriend of vriendin, dan bijvoorbeeld bij een activiteit buiten de deur.

Een belangrijk resultaat uit dit onderzoek is dat dove en slechthorende jongvolwassenen in Nederland kwalitatief even goede vriendschappen hebben als horende leeftijdsgenoten. Ook in welbevinden is geen verschil. Dit is een opvallend resultaat, aangezien andere onderzoeken, onder meer in Nederland (zie onder meer Piso, Knoors en Vervloed, 2009) wel een verschil lieten zien in vriendschapskwaliteit ten nadele van de dove en slechthorende groep. Deze onderzoeken zijn echter gedaan bij kinderen en jongeren. Het kan zijn dat de leeftijd een rol speelt bij de waardering van vriendschappen en dat kinderen onzekerder zijn over hun vriendschappen dan jongvolwassenen (zie ook Kouwenberg, 2013).

Binnen de groep dove en slechthorende jongvolwassenen blijkt de kwaliteit van de online vriendschappen overigens lager te zijn dan de kwaliteit van de andere twee vriendschapstypen. Bij horende jongeren blijkt de kwaliteit van de drie vriendschapstypen niet van elkaar te verschillen. Mogelijk dat het sociale contact met vrienden die men uitsluitend via het internet kent bij doven en slechthorenden toch oppervlakkiger blijft dan bij horenden het geval is. Voor zowel horende als dove en slechthorende jongvolwassenen hangt de mate van het gebruik van de computer met een online vriend samen met de kwaliteit van de vriendschap. Hoe vaker je in sociale contacten met een online vriend of vriendin gebruik maakt van de computer, des te hoger wordt de vriendschap gewaardeerd. Dat is niet zo heel raar, aangezien het internet het enige middel is om contacten te onderhouden met online vrienden. Ook het gebruik van de computer met een offline vriend is gerelateerd aan de vriendschapskwaliteit, in beide groepen. Hoe vaker een jongvolwassene met een offline vriend achter de

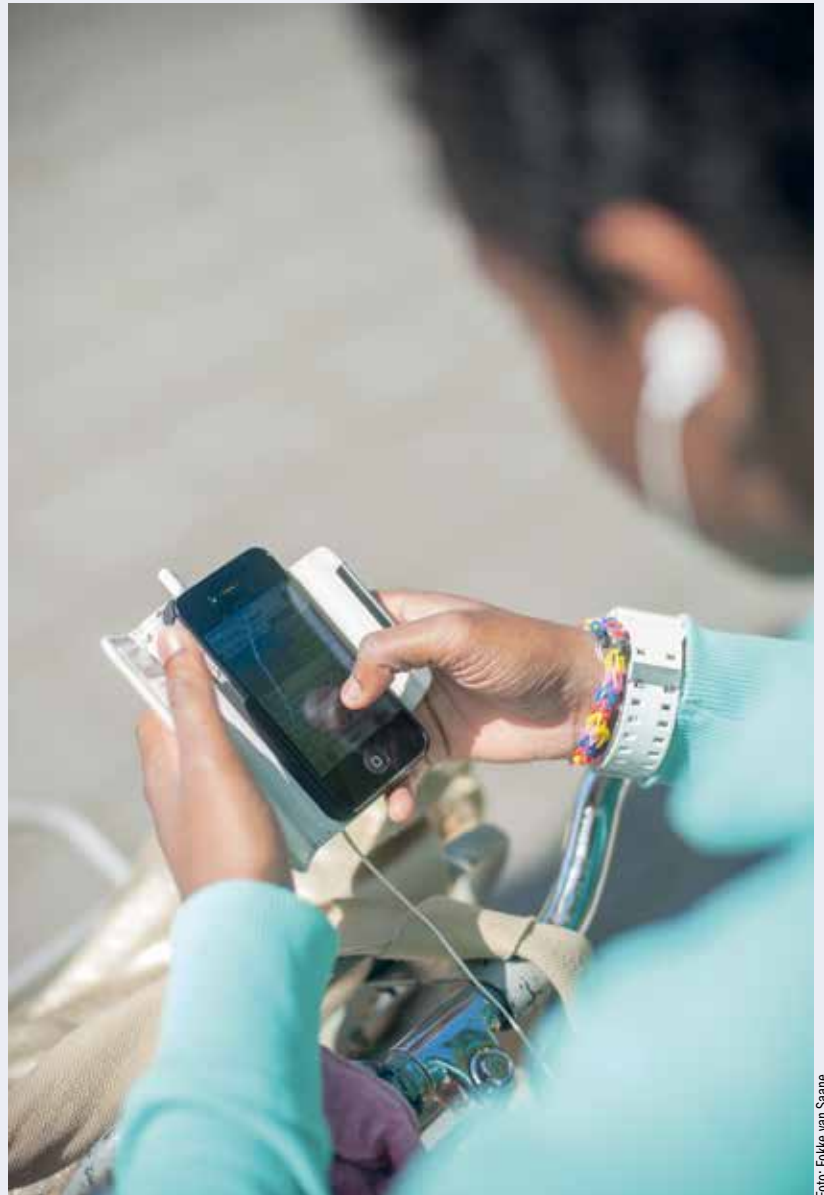

Foto: Fokke van Saane

computer zit om bijvoorbeeld huiswerk te maken of een spelletje te doen, des te hoger wordt de kwaliteit van de vriendschap gezien.

Kijken we naar het welbevinden van de jongvolwassenen, dan hangt dat bij zowel de horenden als de doven en slechthorenden samen met de kwaliteit van de vriendschap in real-life en online (dus gemixt). Iemand met een goede vriend of vriendin die zowel face to face als online ontmoet wordt voelt zich minder eenzaam en heeft een hogere mate van tevredenheid met het leven dan iemand bij wie de kwaliteit van deze vriendschap lager is. De relatie tussen de gemixte vriendschapskwaliteit en tevredenheid met het leven was pas zichtbaar bij jongvolwassenen

vanaf 23 jaar. Mogelijk speelt de duur van de vriendschap een rol, maar dit is niet meegenomen in dit onderzoek. Als men iemand uitsluitend op internet ontmoet, dan blijkt de kwaliteit van deze vriendschap niet samen te hangen met het welbevinden. Kent men een vriend of vriendin met name face to face dan is de kwaliteit van de vriendschap gerelateerd aan tevredenheid met het leven. Samenvattend hebben gemixte vriendschappen dus bij alle groepen de grootste impact op welbevinden en tevredenheid, terwijl die impact bij pure online vriendschappen juist afwezig is.

HOE VAKER EEN JONGVOLWASSENE MET EEN OFFLINE VRIEND ACHTER DE COMPUTER ZIT DES TE HOGER WORDT DE KWALITEIT VAN DE VRIENDSCHAP GEZIEN

Dove en slechthorende jongeren online

Hetzelfde onderzoek is ook uitgevoerd bij 46 dove en slechthorende jongeren van 13 tot 18 jaar (zie Tabel 2). Een deel van de deelnemers vulde de vragenlijst digitaal in. Daarnaast werden twee scholen voor het speciaal onderwijs bezocht, waarbij de vragenlijst klassikaal werd afgenomen. Van de jongeren zit 30% op een reguliere middelbare school en 57% op een speciale middelbare school. De overige jongeren volgen hoger onderwijs of een ander type onderwijs. Op de vraag hoe de jongeren zichzelf zien, ziet 61% zichzelf als doof en 39% als slechthorend. 37% van de jongeren prefereert gesproken taal als communicatiemiddel, 9% gebarentaal en 35% heeft een voorkeur voor

Nederlands ondersteund met Gebaren. De overige jongeren vulden meerdere antwoorden in.

De online activiteiten van deze jongeren, hun motieven om een profiel op een Sociaal Netwerk Site te hebben, de kwaliteit van hun vriendschappen en de mate van hun welbevinden hebben we vergeleken met de eerder beschreven groep Nederlandse dove en slechthorende jongvolwassenen tussen 18 en 25 jaar.

Jongvolwassenen vanaf 18 jaar blijken vaker en langer op internet te zitten dan jongeren onder 18 jaar: de eerste groep doet dit gemiddeld 6,3 dagen per week, 203 minuten per keer en de tweede groep 5,6 dagen per week, 151 minuten. Van de jongere groep geeft een groter deel aan dat ze gebruik maken van de chat dan de oudere groep. De groepen verschillen niet in of en hoeveel Sociaal Netwerk profielen ze hebben, hoe vaak ze deze bezoeken en hun motieven om een Sociaal Netwerk profiel te hebben. Wel is er een verschil in wat de jongeren op een Sociaal Netwerk Site doen: de dove en slechthorende jongvolwassenen (45%) scrollen vaker door de profielen van hun vrienden dan de dove en slechthorende jongeren onder 18 jaar (17%). De kwaliteit van de online, gemixte en offline vriendschappen zijn gelijk in beide groepen, evenals de mate van computergebruik met de online en gemixte vrienden. Het computergebruik met offline vrienden komt echter vaker voor bij de dove en slechthorende jongeren onder de 18 jaar.

Bij de dove en slechthorende jongeren (dus onder 18 jaar) komt net als bij de jongvolwassenen het gemixte vriendschapstype het meest voor (n = 36), gevolgd door de offline (n = 22) en online vriendschap (n = 15), maar de kwaliteit van de drie vriendschapstypen was gelijk binnen deze groep. Jongvolwassenen blijken daarentegen zoals eerder beschreven de kwaliteit van de gemixte vriendschap beduidend hoger te waarderen dan de online vriendschap.

Als het gaat om welbevinden en tevredenheid met het leven zijn er geen verschillen tussen de dove en slechthorende jongeren en de jongvolwassenen.

Vervolgens hebben we bekeken of de leeftijd van invloed is op de relatie tussen het computergebruik met een vriend of vriendin en de vriendschapskwaliteit bij doven en slechthorenden. Pas vanaf de leeftijd van 18 jaar hangt het vaker achter de computer zitten met een online vriend of vriendin samen met een hogere kwaliteit van deze online vriendschap; deze relatie wordt sterker naarmate de leeftijd toeneemt. Bij de slechthorende en dove jongeren is dit verband afwezig.

Kijken we naar de kwaliteit van de vriendschap met een vriend of vriendin die zowel online als offline ontmoet wordt, dan zien we dat de kwaliteit niet zozeer beïnvloed wordt door leeftijd, maar wel door het type onderwijs van de jongere. Bij dove en slechthorende jongeren in het regulier onderwijs is een hogere kwaliteit van gemixte

Tabel 2. Dove en slechthorende deelnemers in Nederland (n = 93)

	< 18 jaar (n = 46)	> 18 jaar (n = 47)	Totaal (n = 93)
Geslacht			
Man	18 (39%)	13 (28%)	31 (33%)
Vrouw	28 (61%)	34 (72%)	62 (67%)
Leeftijd in jaren			
Gemiddeld	15,11	21,0	17,99
Standaard deviatie	1,54	2,52	3,61
Schooltype			
Voortgezet regulier	14 (30%)	4 (8%)	18 (20%)
Voortgezet speciaal	26 (57%)	13 (28%)	39 (42%)
MBO	2 (4%)	13 (28%)	15 (16%)
HBO/universiteit	-	17 (36%)	17 (19%)
Anders	3 (9%)	-	3 (3%)
Gehoorschulp			
Gehoorapparaat tweezijdig	12	15	27
Gehoorapparaat eenzijdig	10	9	19
CI tweezijdig	-	1	1
CI eenzijdig	19	8	27
CI en gehoorapparaat	1	4	5
Niets	4	10	14

Foto: Folke van Saane

vriendschappen te zien dan bij jongeren in het speciaal onderwijs. Ook Maartje Kouwenberg vond een vergelijkbaar resultaat in haar promotieonderzoek (Kouwenberg, 2013).

Tot slot is ook gekeken naar de relatie tussen de kwaliteit van de drie vriendschapstypen en het welbevinden op verschillende leeftijden. Net als bij de dove en slechthorende jongvolwassenen hangt de kwaliteit van de online vriendschap niet samen met hoe tevreden de jongeren zijn met hun leven. En zowel bij de jongeren als bij de jongvolwassenen is de kwaliteit van een offline vriendschap niet gerelateerd aan de mate van eenzaamheid en tevredenheid over het leven. Voor jongvolwassenen vanaf 21 jaar is een hogere kwaliteit van een gemixte vriendschap gerelateerd

aan minder gevoelens van eenzaamheid. Jongvolwassenen onder 21 jaar en jongeren laten dit verband niet zien. Wel blijkt dat over het algemeen dove en slechthorende jongeren in het speciaal onderwijs zich eenzamer voelen dan de jongeren in het regulier onderwijs.

Wat betekent dit voor de praktijk?

Als er iets opvalt in dit onderzoek, dan is het hoezeer de onderzochte dove, slechthorende en horende jongvolwassenen en jongeren op elkaar lijken in hun gebruik van internet voor sociale contacten, in de ervaren kwaliteit van vriendschappen en in hun welbevinden en tevredenheid met hun leven. In tegenstelling tot eerder onderzoek bij, toegegeven, veelal jongere dove kinderen, is dit geen scenario dat wijst op problemen in contactname van doven en slechthorenden noch van overheersende gevoelens van eenzaamheid of onvrede met het geleide leven. Een geruststellende boodschap aan slechthorende en dove jongeren dus, aan hun ouders en aan hun leerkrachten, zeker als we bedenken dat het aantal deelnemers aan dit onderzoek

**ONLINE VRIENDSCHAPPEN HEBBEN EEN
BELANGRIJKE PLAATS IN HET LEVEN VAN
DE JONGERE GENERATIE**

Foto: Folke van Saane

relatief groot was. Van enige negatieve invloed van online sociale contacten is in ons onderzoek niets gebleken, integendeel. Als ze ingebed zijn in contacten die ook face to face plaatsvinden, als ze dus leiden tot gemixte vriendschappen, dan dragen ze bij aan een betere kwaliteit van leven, want groter welbevinden en hogere tevredenheid met het leven. Zij het pas vanaf de leeftijd van 23 jaar. Bij de jongvolwassenen onder 23 jaar is dit verband niet gevonden, noch bij hen die slecht horen, noch bij de goedgehoorden. Wel vinden we bij dove en slechthorende jongeren in ons land een effect van het type onderwijs: leerlingen in het voortgezet speciaal onderwijs voelen zich eenzamer en ervaren een minder hoge kwaliteit van juist de gemixte vriendschappen dan hun dove of slechthorende leeftijdsgenoten in het regulier onderwijs. Waar dit door komt, hebben we niet onderzocht, maar een omgekeerd resultaat is gezien in bijvoorbeeld Canada (Musselman, Mootilal & MacKay, 1996): daar voelen dove en slechthorende jongeren zich juist eenzamer in het regulier onderwijs dan het speciaal onderwijs. Mogelijk dat ver-

schillen in selectiecriteria van leerlingen per type onderwijs een rol spelen.

Al eerder is vastgesteld dat in ons land slechthorende en dove leerlingen in speciale settings zowel in cognitief als in sociaal en emotioneel opzicht meer problemen ervaren dan degenen op reguliere scholen (Knoors & Marschark, 2014). Dat kan mogelijk komen door kenmerken van leerlingen (intelligentie, psychische problemen) of van de gezinnen (opleidingsniveau, sociaal-economische achtergrond) waaruit ze komen en die het leren en het sociaal verkeer ongunstig beïnvloeden, zaken die niet eenvoudig te veranderen zijn. Met de inzet van het internet ter bevordering van sociale contacten van juist deze dove en slechthorende jongeren hoeft echter niet terughoudend te worden opgetreden. Waar dove en slechthorende jongvolwassenen de kwaliteit van de gemixte vriendschappen hoger waarderen dan de online vriendschappen, wordt de kwaliteit van deze vriendschapstypen door de jongeren als gelijkwaardig beoordeeld. Dit kan erop duiden dat online vriendschappen voor deze jongere generatie een belangrijkere plaats inneemt in hun leven. Het internet zou voor dove en slechthorende jongeren een uitkomst kunnen zijn om contact te maken en te onderhouden met andere (dove en slechthorende) jongeren als zij zich meer comfortabel voelen als ze online zijn.

Over de auteurs

Helen Blom, MSc, is in november 2013 afgestudeerd aan de Radboud Universiteit Nijmegen. Haar thesis, die ten grondslag ligt aan het huidige artikel, heeft zij geschreven onder begeleiding van de andere auteurs. Momenteel werkt zij als promovenda aan de Radboud Universiteit Nijmegen, Behavioural Science Institute. (h.blom@pwo.ru.nl).

Dr. Marc Marschark is directeur van het Center for Education Research Partnerships en hoogleraar aan het Rochester Institute of Technology in Rochester, VS.

Dr. Mathijs Vervloed is als universitair docent werkzaam aan de Radboud Universiteit Nijmegen, Behavioural Science Institute.

Dr. Harry Knoors is algemeen directeur van Kentalis Academie binnen Koninklijke Kentalis en hoogleraar aan de Radboud Universiteit Nijmegen, Behavioural Science Institute.

Een lijst met literatuur is op te vragen bij de redactie of te downloaden op www.simea.nl/vhz of www.fenac.nl/vhz

Een woord van dank gaat uit naar leiding en leerlingen van het Orion College in Amsterdam voor hun medewerking aan de foto's. De leerlingen die op de foto's staan zijn niet de leerlingen die hebben meegedaan aan het onderzoek zoals dat in dit artikel is beschreven.